

Ropa i gaz w gospodarce Azerbejdżanu

Azerbejdżan to jedno z trzech państw Kaukazu Południowego o powierzchni 86 600 km², zamieszkiwanej przez 9981,5 tys. obywateli⁸⁵. To państwo bogate w surowce naturalne, z których największą rolę w wymianie międzynarodowej wiodą czołowe bogactwa mineralne – ropa i gaz. W historii tego państwa to właśnie te surowce odegrały czołową rolę w gospodarce, choć Azerbejdżan posiada inne bogactwa mineralne. Należą do nich: miedź, złoto, srebro, tytan, chrom, mangan, kobalt, molibden, antymon, oraz sól kamienna⁸⁶. Problem badawczy polega na ukazaniu roli surowców mineralnych - ropy i gazu dla gospodarki Azerbejdżanu.

Celem pracy jest określenie znaczenia ropy i gazu w gospodarce Azerbejdżanu w okresie dwóch pierwszych dekad XXI w.

Hipoteza pracy brzmi: Podstawę gospodarki Azerbejdżanu w dwóch pierwszych dekadach XXI w. tworzyły ropa i gaz.

Celem weryfikacji hipotezy autorka postawiła następujące pytania badawcze:

- 1/ Jaki był udział przemysłu w tworzeniu PKB Azerbejdżanu?
- 2/ Jak kształtował się udział przemysłu wydobywczego ropy i gazu w dziale przemysł w latach 2000-2018?
- 3/ Jaka liczba pracowników była zatrudniona w sektorze wydobycia ropy i gazu ?
- 4/ Jaki procent produkcji ropy naftowej gazu przeznaczony był do sprzedaży za granicą
- 5/ Jaki udział w ogólnym eksporcie stanowiła ropa i gaz w latach 2000-2018?
- 6/ Jak kształtowały się inwestycje, w tym inwestycje zagraniczne w przemyśle wydobywczym ropy i gazu w latach 2005-2018.

W pracy wykorzystano metody: ilościowe i metody porównawcze.

Praca powstała na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez Azerski Urząd Statystyczny, danych Banku Światowego, oraz literatury głównie w języku angielskim i rosyjskim.

Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Azerbejdżanu

Od czasu odzyskania niepodległości przez Azerbejdżan przy wykorzystaniu ropy naftowej i gazu starano się rozwiązać wiele problemów gospodarczych i politycznych państwa. Posiadanie tych bogactw mineralnych dało Azerbejdżanowi niezawisłość, umożliwiło

⁸⁵ Azerbaijan in figures 2019 r. <https://www.stat.gov.az/source/demography/?lang=en> (22.02.2020).

⁸⁶ Mineral Resources in Azerbaijan , International Geology Review, 2009, s. 82-85, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00206815909473472?journalCode=tigr20> (22.02.2020).

realizację polityki niezaangażowania, zapewniło rozwój gospodarczy. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne w latach 2000-2018 przedstawia tabela 1.

Tabela 1 . Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Azerbejdżanu w latach 2000-2018.

Rok	PKB w mln USD	PKB per capita w tys. USD	Inflacja w %	Bezrobocie w %	Eksport w mln USD	Import tys. USD
2000	5273	656	1,8	11,08	1 745 251	1 172 038
2001	5708	675	1,8	10,9	2 314 282	1 430 877
2002	6236	761	2,8	10,0	2 167 500	1 665 564
2003	7225	880	2,1	9,25	2 591 217	2 626 427
2004	8522	1040	6,7	8,0	3 615 449	3 515 861
2005	13246	1571	9,6	7,3	4 347 151	4 211 207
2006	20983	2458	8,2	6,62	6 372 164	5 266 743
2007	33050	3818	16,6	6,54	6 058 319	5 712 178
2008	40250	5579	20,8	6,05	47 756 299	7 161 847
2009	44291	4964	1,4	5,74	14 688 727	6 119 060
2010	52903	5881	5,7	5,63	21 278 419	6 596 796
2011	65952	7243	7,8	5,42	26 480 188	9 732 869
2012	69684	7546	1,0	5,19	23 827 186	9 641 723
2013	74164	7926	2,4	4,97	23 904 108	10 763 391
2014	75244	7939	1,4	4,91	21 751 737	9 178 588
2015	53074	5300	4,0	4,96	12 646 293	9 214 281
2016	37868	3899	12,4	5,0	13 380 818	8 472 499
2017	40866	4212	12,8	5,0	15 306 018	8 767 799
2018	46940	4722	2,3	5,2	19 458 632	11 459 395

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: GPB in Azerbaijan, <https://data.worldbank.org/country/azerbaijan>(12.12.2019); GPB per capita in Azerbaijan, <https://knoema.com/atlas/Azerbaijan/Inflation-rate> (12.12.2019); Unemployment in Azerbaijan, <https://tradingeconomics.com/azerbaijan/unemployment-rate> (22.02.2019); Import and export <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/AZE/Year/2000/TradeFlow/Import/Partner/all/Product/Total> (24.02.20120).

Z danych zamieszczonych w tabeli nr 1 wynika, iż przez cały badany okres 2000 – 2018 PKB Azerbejdżanu systematycznie wzrastało, rosło również PKB per Capita. W 2000 r. PKB per capita wyniosło 656 USD a w 2018 r. wzrosło 7 razy i wyniosło 4722 USD. Uzależnienie azerskiej gospodarki od surowców i jej związek z gospodarką światową wiązał się z wzrostem inflacji, która najbardziej uwidoczniła się w latach kryzysu i spadku cen ropy naftowej na rynkach światowych. W badanym okresie systematycznie spadało bezrobocie w Azerbejdżanie, hamowane rozwojem gospodarczym i powstawaniem nowych miejsc pracy. Eksport ropy naftowej i gazu przyczynił się do powstania dodatniego bilansu handlu zagranicznego Azerbejdżanu.

Bogactwo Azerbejdżanu w dużej mierze oparte jest na surowcach mineralnych. W programach rozwoju gospodarczego kluczowe znaczenie mają: przemysł wydobywczy ropy naftowej i gazu ziemnego, metali kolorowych, rozwój infrastruktury transportowej i przemysł

przetwórczy. Kluczową rolę w gospodarce odgrywa sektor naftowy⁸⁷. Azerbejdżan jest jednym z najstarszych producentów ropy naftowej na świecie. Początki przemysłu naftowego sięgają pierwszej połowy XIX w i związane są z miastem Baku i półwyspem Absheron. W czasach imperium rosyjskiego z tego regionu pochodziło 97,7% rosyjskiej ropy która w 1890 r. stanowiła połowę światowej produkcji⁸⁸. Po odzyskaniu niepodległości Azerbejdżan doświadczył olbrzymiej recesji, spadło wydobywanie i sprzedaż ropy spowodowane konfliktem z Armenią o Górski Karabach. Nie bez znaczenia dla rozwoju przemysłu wydobywczego było posługiwanie się przestarzałymi technologiami wydobywania, brak nowych inwestycji oraz mały napływ zagranicznych inwestorów. Dopiero w połowie lat 90. XX w. udało się tę negatywną tendencję odwrócić. Spowodował to podpisany w 1994 r. kontrakt na wydobywanie złóż ropy i gazu w Shah Deniz. W 1996 r. Gruzja i Azerbejdżan podpisały 30 – letnie porozumienie o transporcie azerbejdżańskiej ropy do portu Supsa nad Morzem Czarnym. Umożliwiło to ominięcie terytorium Federacji Rosyjskiej przy dostawach surowca do Europy⁸⁹. Pozostała część ropy transportowana jest trzema rurociągami: Baku - Batumi, Baku - Noworosyjsk a od 2006 r. Baku – Tibilisi- Ceyhan.

Udział przemysłu w tworzeniu PKB, rola przemysłu wydobywczego ropy i gazu oraz zatrudnienie.

W latach 90 –tych XX w. ponad około 70 % PKB Azerbejdżanu pochodziło z przemysłu ropy naftowej i gazu⁹⁰. Po 2000 r. rozwój pól naftowych i gazowych koncentrował się w dwóch projektach - morskim kompleksie złoża Azeri-Chirag-Guneshli i morskim polu naftowym Shah-Deniz⁹¹. Od połowy lat 90. XX w rozwijały się nowe gałęzie przemysłu tj.: przetwórczy artykułów spożywczych, odzieżowy, chemiczny, materiałów budowlanych, metalurgiczny, maszyn i urządzeń oraz elektroniczny⁹². Procentowy udział poszczególnych działów gospodarki w tworzeniu PKB w latach 2013-2017 pokazuje tabela 2.

Tabela 2. Procent PKB wytworzony przez poszczególne działy gospodarki narodowej Azerbejdżanu w latach 2013-2017.

Dział gospodarki	2013	2014	2015	2016	2017
Ogółem	100	100	100	100	100
Rolnictwo, leśnictwo,	5,5	5,3	6,2	5,6	5,6

⁸⁷ Ш Алиев(2017) Проблемы и перспективы организации перерабатывающих отраслей нефти и газа в Азербайджане, РОССИЙСКОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО, 2017, NR. 5, S.703-710.

⁸⁸ A. Ciarreta, S. Nasirov, Analysis of Azerbaijan Oil and Gas Sector, https://www.usaee.org/usaee2011/submissions/OnlineProceedings/Ciarreta_Nasirov-Article1.pdf (25.02. 2020).

⁸⁹ Porównaj :UPDATE 1-Azerbaijan plans to resume oil exports via Russia from July 1-SOCAR (Reuters), <https://www.reuters.com/article/azerbaijan-oil-russia/update-1-azerbaijan-plans-to-resume-oil-exports-via-russia-from-july-1-socar-idUSL8N23513C> (28.02.2020).

⁹⁰ Informacja o stosunkach gospodarczych Polski z Azerbejdżanem (2016) Pobrane 10.07.2016 z <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+p+ozaeuropejskimi/Azerbejdżan.htm> (1.03.2020).

⁹¹ U.S. Energy Information Administration, 2016; E. Sapirova, The Mineral Industry of Azerbaijan, <https://www.usgs.gov/centers/nmic/europe-and-central-eurasia#aj> (3.03.2020)

⁹² Г. Юзбашиева, РАЗВИТИЕ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ СДВИГОВ (НА ПРИМЕРЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ). Кавказ и глобализация 2014. t. 8, s.75-86.

rybactwo					
Przemysł	45,4	41,0	32,9	37,1	40,1
Produkcja	4,2	4,7	4,5	4,9	4,7
Produkcja:energii elektrycznej i pary wodnej	1,9	1,8	1,4	1,3	1,0
Zaopatrzenie w wodę	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2
Budownictwo	11,6	12,6	12,0	10,5	9,5
Handel i transport	7,1	7,9	9,9	10,3	10,4
Transport i magazynowanie	4,4	4,5	6,0	6,7	6,8
Hotele i restauracje	1,8	2,2	2,4	2,4	2,3
Informacja i komunikacja	1,7	1,8	2,0	1,8	1,6
Usługi	15,9	17,2	19,7	17,5	16,4
Podatki netto	6,7	7,5	8,9	9,1	7,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Structure of GDP by kinds of economic activity (in per cent) Azervbajjan in figures Baku 2017, s.199.

Z danych zamieszczonych w tabeli 3 wynika, iż przez cały badany okres największą część PKB tworzył przemysł w 2013 r. wytwarzał on 45,1 % a w 2017 r. jego udział spadł do 40,1 %. Do działów gospodarki narodowej wytwarzających znaczną część dochodu Azerbejdżanu w latach 2000-2018 zaliczyć należy budownictwo i usługi. Pozostałe działy gospodarki nie odegrały większego znaczenia w tym procesie. Według danych Azerskiego Urzędu Statystycznego przemysł wydobywczy w latach 2000-2018 miał znaczący udział w przemyśle ogółem. Procent udziału przemysłu wydobywczego w tym przemyśle wydobywczego ropy i gazu ilustruje tabela 3.

Tabela 3. Procent udziału przemysłu wydobywczego w tym przemyśle wydobywczego ropy i gazu w latach 2000-2018.

Rok	Ogółem przemysł	% Przemysł wydobywczy w ramach przemysłu	W tym przemysł wydobywczy ropy i gazu	W tym Wydobywanie rud metali	W tym kamień, piasek żwir i inne wydobywanie	Usługi dla przemysłu wydobywczego
2000	100	53,4	46,7	0,0	0,1	53,2
2001	100	58,7	56,3	0,0	0,1	43,6
2002	100	59,5	57,0	0,0	0,2	42,8
2003	100	56,9	53,7	0,0	0,3	46,0
2004	100	57,4	53,0	0,0	0,2	46,8
2005	100	67,0	63,8	0,0	0,3	35,9
2006	100	72,0	69,7	0,0	0,2	30,1
2007	100	76,0	73,8	0,0	0,2	36,0
2008	100	78,0	76,7	0,01	0,2	23,09
2009	100	77,0	74,5	0,03	0,2	25,27
2010	100	78,9	76,4	0,2	0,2	23,2
2011	100	80,5	78,0	0,2	0,2	20,8
2012	100	78,8	76,2	0,2	0,2	23,4
2013	100	72,7	69,7	0,2	0,2	29,9

2014	100	68,5	65,3	0,2	0,2	34,3
2015	100	62,1	55,8	0,4	0,2	43,6
2016	100	65,6	58,4	0,4	0,1	41,1
2017	100	79,3	61,1	0,7	0,1	38,1
2018	100	73,3	65,9	0,5	0,1	33,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie : Sənayedə muzzdlə işləyənlərin orta illik sayı (iqtisadi fəaliyyət və mülkiyyət növləri üzrə), min nəfər ,<https://www.stat.gov.az/source/industry/> (22.03.2020)

Z danych zamieszczonych w tabeli 3 wynika, iż rola przemysłu wydobywczego w ramach sektora przemysłu była dominująca. W 2000 r. udział przemysłu wydobywczego wyniósł 46,7 % a 2018 r. był o 19,2 punktu procentowego wyższy niż w roku rozpoczynającym badanie. Na kolejnej pozycji znalazły się usługi w przemyśle wydobywczym, ale ich znaczenie w badanym okresie spadało. Wydobycie pozostałych bogactw mineralnych w porównaniu z ropą i gazem nie odgrywało większej roli w przemyśle wydobywczym Azerbejdżanu.

Przez cały badany okres w przemyśle zatrudnionych było około 50 % wszystkich pracujących w Azerbejdżanie⁹³. Liczbę pracowników przemysłu pracowników zatrudnionych w przemyśle wydobywczym oraz przemyśle wydobywczym w sektorze ropy i gazu przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Liczba pracowników zatrudnionych w przemyśle, przemyśle wydobywczym oraz w sektorze wydobycia ropy i gazu w tys.

Rok	Ogółem zatrudnionych w tys. w przemyśle	Zatrudnionych w sektorze wydobywczym w tys.	Zatrudnionych w sektorze wydobycia ropy i gazu w tys.
2000	200,2	33,7	16,7
2001	185,9	35,6	20,2
2002	176,9	34,9	23,2
2003	170,9	38,6	24,9
2004	175,3	39,6	25,8
2005	193,2	40,8	26,8
2006	197,0	41,5	29,5
2007	208,4	41,1	28,3
2008	210,3	40,3	28,2
2009	192,3	37,0	25,9
2010	181,8	36,6	24,7
2011	176,7	35,6	23,5
2012	181,0	36,8	24,0
2013	197,2	39,7	23,2
2014	197,2	36,7	22,4
2015	187,1	34,9	21,8
2016	186,1	34,1	21,4
2017	197,1	33,8	21,2

⁹³ A. Ciarreta, S. Nasirov, Analysis of Azerbaijan Oil and Gas Sector, https://www.usaee.org/usaee2011/submissions/OnlineProceedings/Ciarreta_Nasirov-Article1.pdf (28.03.2020)

2018	210,7	33,9	23,4

Zródło: opracowanie własne na podstawie The average annual number of employees in the industry (by kinds of activity and property forms), thousand persons, <https://www.stat.gov.az/source/industry/?lang=en> (28.03.2020).

Z danych zamieszczonych w tabeli 4 wynika, iż 2000 r. w osoby zatrudnione w sektorze wydobywczym stanowiły 16,8 % wszystkich osób zatrudnionych w dziale przemysłu a zatrudnione w sektorze wydobywania ropy i gazu 8,34 % wszystkich zatrudnionych w przemyśle. Pracownicy zatrudnieni w sektorze wydobywania ropy i gazu stanowili 49,55 % wszystkich zatrudnionych w przemyśle wydobywczym. W ostatnim roku badania 2018 – pracownicy sektora wydobywczego stanowili 16,08 % sektora przemysłu a pracownicy zatrudnieni w sektorze wydobywania ropy i gazu 10,78 % sektora przemysłu. Wydobywający ropę i gaz stanowili 69 % pracowników sektora przemysłu wydobywczego. Zatrudnienie w sektorze wydobywczym znacznie spadło w drugiej dekadzie XXI w porównaniu z zatrudnieniem z lat 90. XX w⁹⁴.

Eksport i inwestycje

Azerbejdżan w latach 2000-2018 nie należał do czołowych producentów ropy i gazu⁹⁵. Podaż ropy i gazu znacznie przewyższała zapotrzebowanie na te produkty obywateli Azerbejdżanu, dlatego znaczną część wydobytych surowców sprzedawano na rynkach zagranicznych. Produkcję i sprzedaż ropy naftowej w tys. ton oraz produkcję i sprzedaż gazu w tys. m³. przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Produkcja i sprzedaż ropy naftowej w tys. ton oraz produkcja i sprzedaż gazu w tys. m³.*

Rok	wydobycie ropy naftowej w tys. ton	Sprzedaż ropy naftowej w tys. ton	Wydobycie gazu w m ³	Sprzedaż gazu m ³
2000	14 017	-	-	-
2001	14 909	-	-	-
2002	15 334	-	-	-
2003	15 381	-	-	-
2004	15 549	-	-	-
2005	22 214	-	5.700	-
2006	32 268	32 200	9,100	6,100
2007	42 598	42 500	16,800	10,800
2008	44 514	44 400	23,400	16.300
2009	50 416	50 400	23,600	16,300
2010	50 838	50 700	26,300	16,700

⁹⁴ 3rd National Report on the implementation of the European Social Charter (revised) submitted by Government of Azerbaijan Report registered by the Secretariat on 10 November 2009 CYCLE 2010, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168048ac8691042020>

⁹⁵ Ukazują to dane za lata 2002-2018 zawarte w materiałach: Oil extraction (including gas condensate) by countries of world, <https://www.stat.gov.az/source/industry/?lang=en> (4.04.2020)

2011	45 626	45 400	25,700	16,700
2012	43 375	43 000	26,800	17,200
2013	43 457	43 200	29,200	17,900
2014	42 076	42 000	29,600	18,800
2015	41 628	41 600	29,200	19,200
2016	41050	41 000	29,300	18,700
2017	38 688	38 600	28,600	18,200
2018	38 814	38 700	30,500	19,200

*Dane dotyczące sprzedaży ropy i gazu dostępne są od 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie : Azərbaycanca neft hasilatı (qaz kondensatı daxil olmaqla), min ton, <https://www.stat.gov.az/source/industry/> (4.04.2020)

Z danych zamieszczonych w tabeli 5 wynika, iż prawie cała wydobyta ropa naftowa była sprzedawana. Wzrastające zapotrzebowanie na ten surowiec na rynkach światowych spowodowało wzrost wydobycia i sprzedaży ropy. Zarówno w 2000 r. jak w 2018 r. Azerbejdżan sprzedał na rynek zagraniczny prawie 99 % wydobywanej ropy. Inaczej kształtowała się sytuacja na rynku gazu. W tym przypadku Azerbejdżan w 2000 r. sprzedał 67 % a w 2018 r. 62 % wydobywanego gazu. Udział eksportu ropy naftowej i gazu w ogólnym eksporcie w latach 2000-2018 przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Udział w ogólnym eksporcie ropy i gazu w latach 2000-2018 w tys. USD.

Rok	Ekspert ogółem w tys. USD	Ekspert ropy naftowej i gazu w tys. USD
2000	1 745 251	1 484 903,8
2001	2 314 282	2 113 594,5
2002	2 167 500	1 927 359,1
2003	2 591 217	2 227 710,7
2004	3 615 449	2 972 424,6
2005	4 347 151	3 337 035,1
2006	6 372 164	5 390 285,9
2007	6 058 319	4 931 210,5
2008	47 756 299	46 369 543,5
2009	14 688 727	13 644 201,8
2010	21 278 419	20 119 943,9
2011	26 480 188	25 112 498,4
2012	23 827 186	22 281 145,2
2013	23 904 108	22 255 821,0
2014	21 751 737	20 193 531,9
2015	12 646 293	11 203 446,6
2016	13 380 818	12 301 219,8
2017	15 306 018	13 911 994,5
2018	19 458 632	17 920 300,0

Opracowanie własne na podstawie: Struktura towarowa eksportu w tys. USD w latach 1992-2018, <https://www.stat.gov.az/source/industry/>(4.04.2020)

Eksport ropy naftowej i gazu to poważne źródło dochodów Azerbejdżanu⁹⁶. Potwierdzają to dane zamieszczone w tabelicy 7. Dochody państwa eksportu ropy naftowej w 2000 r. stanowiły 85 % wartości całego eksportu. W 2018 r. wzrosły one do 92 % wartości całego eksportu. Wielkość dochodu z eksportu ropy naftowej i gazu wskazuje na silną zależność eksportu od cen minerałów na rynku światowym. Ujawnia również iż Azerbejdżan w latach 2000-2018 nie miał innych towarów, które zastąpiłyby eksport ropy i gazu⁹⁷.

Czołowymi importerami tych cennych minerałów – ropy i gazu w latach 2000-2018 były Rosja, Turcja, Chiny, Niemcy, Ukraina⁹⁸. Ciągłość eksportu ropy i gazu zapewniały nie tylko zwiększające się wydobycie lecz innowacyjne inwestycje w przemysł Azerbejdżanu. Wielkość inwestycji w manatach w przemysł, w tym przemysł wydobywczy ropy i gazu w latach 2005-2018 r. przedstawia Tabela 8.

Tabela 8. Inwestycje w przemyśle w tym przemyśle wydobycia ropy i gazu w latach 2005-2018 w mln manatów.

Rok	Inwestycje w cały przemysł	Inwestycje w przemysł wydobywczy	Inwestycje w przemysł wydobywczy ropy i gazu	Inwestycje zagraniczne przemysł wydobywczy ropy i gazu	Inwestycje Krajowe przemysł wydobywczy ropy i gazu
2005	4176,0	3730,0	3606,0	3210,0	396,0
2006	4297,0	3386,0	3255,0	2787,0	467,9
2007	4591,0	3498,0	3470,0	2573,0	897,1
2008	4249,1	2883,0	2825,0	1908,0	916,0
2009	3225,0	2080,0	1960,0	1215,0	744,6
2010	4276,0	2952,0	2933,0	1881,0	1052,0
2011	5370,0	3244,0	3022,0	1894,0	1128,0
2012	6040,0	3857,0	3822,0	2493,0	1329,0
2013	7499,6	5095,2	5069,0	3866,2	1202,8
2014	7639,5	5947,9	5926,3	4184,6	1741,7
2015	8499,9	7145,1	7120,9	5514,3	1606,6
2016	9949,8	8576,7	8559,7	6805,0	1754,7
2017	10610,1	8428,9	8400,1	6288,9	2111,2
2018	8497,2	5702,3	5672,5	3498,7	2173,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Sənayedə əsas kapitala yönəldilən investisiyalar (faktiki qiymətlərlə), milyon manat, <https://www.stat.gov.az/source/industry/> (10.04.2020).

⁹⁶ A. Ciarreta and S. Nasirov, Analysis of Azerbaijan Oil and Gas Sector, https://www.usacee.org/usacee2011/submissions/OnlineProceedings/Ciarreta_Nasirov-Article1.pdf (28.03.2020)
O. Nuri Aras, E. Suleymanov, R. Husejnow, The importance of the Azerbaijan's Energy Revenues in its Exports Volume and the Effects on the National Economy, International Journal of Business and Social Science 2013, vo. 4 no 6.s. 79-84.

⁹⁷ M. Antidze, N. Bagirova, Azerbaijan targets petrochemicals in push to reduce reliance on oil and gas, <https://www.reuters.com/article/azerbaijan-petrochemicals/azerbaijan-targets-petrochemicals-in-push-to-reduce-reliance-on-oil-and-gas-idUSL8N25249J> (6.04.2020)

⁹⁸ Azerbaijan, export, partners <https://oec.world/en/profile/country/aze/> (7.04.2020).

Z danych zamieszczonych w tabeli 8 wynika, iż inwestycje w przemysł Azerbejdżanu rosły z roku na rok. Największą wartość osiągnęły w 2017 r. Czołowym sektorem zainteresowania inwestorów był sektor wydobywczy. W 2005 r. inwestycje w ten sektor stanowiły 89,3 % a w 2018 r. spadły do 67,1 % ogółu wszystkich inwestycji. W ramach przemysłu wydobywczego najczęściej inwestycji trafiało do sektora ropy i gazu. W 2005 r. inwestycje w tę gałąź przemysłu stanowiły 96,6 % a w 2018 r. aż 99,4% ogółu inwestycji w przemyśle wydobywczym Azerbejdżanu. Oznacza to inwestorzy brak zainteresowania innymi działami gospodarki, przynoszącymi mniejsze zyski.

W latach 90. XX w. w przemyśle wydobywczym Azerbejdżanu w tym ropy i gazu dominowały inwestycje zagraniczne, głównie rosyjskie. Inwestycje krajowe były nieliczne ze względu na przestrzale technologie. Tendencja ta utrzymała się również w dwóch pierwszych dekadach XXI w⁹⁹. W 2005 r. inwestycje zagraniczne stanowiły 89 % a krajowe zaledwie 11 %. Jednakże władze Azerbejdżanu podejmowały działania, które doprowadziły do wzrostu inwestycji krajowych¹⁰⁰. W 2018 r. procentowy udział inwestycji zagranicznych w przemyśle wydobywczym ropy i gazu wyniósł 61,6% co oznacza spadek inwestycji zagranicznych o 27,4 %. Inwestycje krajowe wzrosły z 11 % w 2005 r. do 38,4 % czyli o 27,4 % . Czołowymi inwestorami w Azerbejdżanie pozostają: Wielka Brytania, Turcja, Iran Cypr, Norwegia¹⁰¹

Zakończenie

Wydobycie i eksport ropy naftowej i gazu od XIX w są podstawą gospodarki Azerbejdżanu. Ropa naftowa i gaz po rozpadzie i odzyskaniu niepodległości Azerbejdżanu tworzyły dochód narodowy w ponad 70 %. Wraz z rozwojem innych gałęzi przemysłu oraz sektora usług w latach 90. XX w spadł udział przemysłu w tworzeniu PKB i w 2013 r. wyniósł 45,4% a w 2017 40,1 %. Wzrastała rola przemysłu wydobywczego którego udział w dziale przemysł w 2000 r. wyniósł 53,4 % a w 2018 r. – 73,3 %. Dominujące znaczenie miało wydobycie ropy i gazu, które stanowiło w 2000 r. stanowiło 46,7 a w 2018 r. – 65,7 % przemysłu wydobywczego. Światowe zapotrzebowanie na ropę i gaz wymusiło zwiększenie zatrudnienia w tym sektorze z 167 000 w 2000 r. do 234000 pracowników w 2018 r. Prawie cała produkcja ropy naftowej kierowana była do sprzedaży. W latach 2000-2018 sprzedano za granicę 99% wydobytego surowca. W nieco mniejszym stopniu sprzedawany był gaz. Dochody ze sprzedaży ropy i gazu stanowiły w 2000 r. 85 % a w 2020 – 92 % kwoty całego eksportu Azerbejdżanu. Jej wielkość dowodzi dużego zapotrzebowania na ropę naftową i gaz a z drugiej pokazuje kruchość gospodarki Azerbejdżanu opartej na jednym filarze. Wydobycie ropy i gazu oraz sprzedaż były w dużej mierze możliwe dzięki inwestycjom zagranicznym. Inwestorzy głównie z Wielkiej Brytanii, Turcji, Iranu Cypru i Norwegii w

⁹⁹ A. Mehlijew, Foreign direct Investment in Azerbaijan Economy : Current Status , development trends and challenges, <https://bakuresearchinstitute.org/foreign-direct-investment-in-azerbajians-economy-current-status-development-trends-and-challenges/>(12.04.2020).

¹⁰⁰ Azerbaijan Linking Domestic Suppliers with Foreign Investors, <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Azerbaijan-Linking-Domestic-Suppliers-with-Foreign-Investors.pdf> (13.04.2020)

¹⁰¹ 2019 Investment Climate Statements: Azerbaijan, <https://www.state.gov/reports/2019-investment-climate-statements/azerbaijan/>(2.22.03.2020)

2005 r. zainwestowali 96,6 % a w 2018 r. aż 99,4% środków w przemyśle wydobywczym ropy i gazu Azerbejdżanu¹⁰². Nie byli oni w tym okresie czasu zainteresowani mniej zyskownymi przedsięwzięciami.

Streszczenie

Gospodarka Azerbejdżanu opiera się na wydobyciu i sprzedaży ropy naftowej i gazu. Duża rola tych surowców w rozwoju gospodarczym widoczna już od XIX w. Problem badawczy polega na ukazaniu roli surowców mineralnych ropy i gazu w gospodarce Azerbejdżanu w dwóch pierwszych dekadach XXI w. W pracy zastosowano metody badawcze: ilościowe i porównawcze. Przeprowadzona analiza potwierdziła, iż podobnie jak w wcześniejszych okresach przemysł wydobywczy a zwłaszcza przemysł wydobywczy ropy i gazu stanowi podstawę tej gospodarki. Tworzył on w 2017 r. w ponad 40 % PKB. Przemysł wydobywczy w 2000 r. stanowił 53,4 % a w 2018 r. – 73,3 % działu przemysł. Najważniejszą rolę odgrywała gałąź wydobycia ropy i gazu która 2000 r. stanowiła 46,7 a w 2018 r. – 65,7 % przemysłu wydobywczego. Ponad 99 % inwestycji zagranicznych lokowane było w sektorze gazu i ropy. Sprzedaż cennych surowców przynosiła Azerbejdżanowi w 2000 r. 85 % a w 2020 – 92 % wartości całego eksportu.

Słowa kluczowe:

Ropa naftowa, gaz, gospodarka, PKB, eksport, import

Key words:

oil, gas, economy, GPB, export, import

Bibliografia:

1. Алиев Ш., Проблемы и перспективы организации перерабатывающих отраслей нефти и газа в Азербайджане, РОССИЙСКОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО, 2017, NR. 5, S.703-710.
2. Azerbaijan, export, partners <https://oec.world/en/profile/country/aze/> (7.04.2020).
3. Azerbaijan Linking Domestic Suppliers with Foreign Investors, <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Azerbaijan-Linking-Domestic-Suppliers-with-Foreign-Investors.pdf> (13.04.2020).
4. Antidze M., Bagirova N., Azerbaijan targets petrochemicals in push to reduce reliance on oil and gas, <https://www.reuters.com/article/azerbaijan-petrochemicals/azerbaijan-targets-petrochemicals-in-push-to-reduce-reliance-on-oil-and-gas-idUSL8N25249J> (6.04.2020).

¹⁰²Foreign direct in Azerbaijan , <https://www.ceicdata.com/en/azerbaijan/foreign-investment> (15.04.2020).

5. Azərbaycanca neft hasilatı (qaz kondensatı daxil olmaqla), min ton, <https://www.stat.gov.az/source/industry/> (4.04.2020).
6. Aras O. N, Suleymanov E., Husejnow R., The importance of the Azerbaijan's Energy Revenues in its Exports Volume and the Effects on the National Economy, *International Journal of Business and Social Science* 2013, vol. 4 no 6.s. 79-84.
7. Azerbaijan in figures 2019 r. <https://www.stat.gov.az/source/demography/?lang=en> (22.02.2020).
8. Ciarreta A. Nasirov S., Analysis of Azerbaijan Oil and Gas Sector, https://www.usaee.org/usaee2011/submissions/OnlineProceedings/Ciarreta_Nasirov-Article1.pdf (25.02. 2020).
9. Foreign direct investment in Azerbaijan , <https://www.ceicdata.com/en/azerbaijan/foreign-investment> (15.04.2020).
10. GDP in Azerbaijan, <https://data.worldbank.org/country/azerbaijan> (12.12.2019)
11. 2019 Investment Climate Statements: Azerbaijan, <https://www.state.gov/reports/2019-investment-climate-statements/azerbaijan/>(2.22.03.2020).
12. Import and export <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/AZE/Year/2000/TradeFlow/Import/Partner/all/Product/Total>(24.02.2020).
13. Informacja o stosunkach gospodarczych Polski z Azerbejdżanem (2016) Pobrane 10.07.2016 z <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Azerbejdżan.htm> (1.03.2020).
14. Юзбашиева Г., РАЗВИТИЕ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ СДВИГОВ (НА ПРИМЕРЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ). *Кавказ и глобализация* 2014. т. 8, s.75-86.
15. Mineral Resources in Azerbaijan , *International Geology Review*, 2009, s. 82-85, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00206815909473472?journalCode=tigr20> (22.02.2020).
16. Mehlijew A., Foreign direct Investment in Azerbaijan Economy : Current Status , development trends and challenges, <https://bakuresearchinstitute.org/foreign-direct-investment-in-azerbajans-economy-current-status-development-trends-and-challenges/>(12.04.2020).
17. Oil extraction (including gas condensate) by countries of world, <https://www.stat.gov.az/source/industry/?lang=en> (4.04.2020).
18. Sənayedə müzdlə işləyənlərin orta illik sayı (iqtisadi fəaliyyət və mülkiyyət növləri üzrə), min nəfər <https://www.stat.gov.az/source/industry/> (22.03.2020).
19. Sənayedə əsas kapitalla yönəldilən investisiyalar (faktiki qiymətlərlə), milyon manat <https://www.stat.gov.az/source/industry/>(10.04.2020)
20. 3rd National Report on the implementation of the European Social Charter (revised) submitted by Government of Azerbaijan Report registered by the Secretariat on 10 November 2009 CYCLE 2010, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168048ac86> 9 1.04.2020).

21. Struktura towarowa eksportu w tys. USD w latach 1992-2018, <https://www.stat.gov.az/source/industry/>(4.04.2020).
22. The average annual number of employees in the industry (by kinds of activity and property forms), thousand persons, <https://www.stat.gov.az/source/industry/?lang=en> (28.03.2020).
23. Unemployment in Azerbaijan, <https://tradingeconomics.com/azerbaijan/unemployment-rate> (22.02.2019)
24. UPDATE 1-Azerbaijan plans to resume oil exports via Russia from July 1-SOCAR (Reuters), <https://www.reuters.com/article/azerbaijan-oil-russia/update-1-azerbaijan-plans-to-resume-oil-exports-via-russia-from-july-1-socar-idUSL8N23513C> (28.02.2020).
25. U.S. Energy Information Administration, 2016; E. Safirowa, The Mineral Industry of Azerbaijan, <https://www.usgs.gov/centers/nmic/europe-and-central-eurasia#aj> (3.03.2020)